

HABERDE GİZLİ KAMERA KULLANIMININ ETİK DEĞERLENDİRMESİ; KANAL D - ARENA PROGRAMI ÖRNEĞİYLE¹

ETHICAL EVALUATION OF USING HIDDEN CAMERA IN NEWS; CHANNEL D - WITH ARENA PROGRAM EXAMPLE

Engin ÇAĞLAK *

* Dr. Öğr. Üyesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
TÜRKİYE, e-mail: ecaglak@comu.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9477-9435>

Geliş Tarihi: 19 Aralık 2019; Kabul Tarihi: 30 Ocak 2020
Received: 19 December 2019; Accepted: 30 January 2020

ÖZET

Günlük yaşamda önemli bir yeri olan haber, toplumun bireyleri için vazgeçilmez nitelikte bir unsurdur. Habersiz yaşamak mümkün değildir ve insanların temel haklarından birisi de haber alabilmektir. Gazetecilik mesleği de her meslekte olduğu gibi ahlaki değerlere ve çerçeveye sahiptir. Haber yapan gazeteciler de özellikle araştırmacı gazeteciler de çalışma yöntemleri açısından eleştirilmektedir. Etik ve hukuk açısından tartışma yaratan bu yöntemlerin başında gizli çekimler gelmektedir.

Çalışmanın amacı “Araştırmacı Gazetecilik” yapan bazı gazeteciler ve programcılar, haber toplama yöntemleri açısından eleştirilmektedir. Bu eleştiriler etik değerler çerçevesinde araştırılacaktır. Çalışmanın önemi ise habercilere getirilen eleştirilerin haklı ve haksız tarafları objektif bakış açısıyla ortaya çıkarmaya çalışılacaktır. Makalede yöntem olarak, literatür taraması, Kanal D “Arena” programı arşiv taraması ve mülakat tercih edilmiştir. Çalışmanın evreni ve sınırlılıkları ise haber alma yöntemlerinden gizli kamera kullanımı ve “Arena” programı ile çerçevelendirilmiştir. Magazin programları veya kişisel çıkarlar için yapılan gizli çekimler çalışmamızın dışında tutulmuştur. Sonuç olarak profesyonel gazeteciler kamu yararı gözettileri her haberde çalışma yöntemleri olarak eleştirilmekle birlikte çoğu zaman ödüllendirilmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Etik, Haber, Gizli Kamera, Kamu Yararı, Gazetecilik

¹ Bu çalışma; Engin Çağlak, 2006 Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Basılmamış Tez “Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Haberciliğin ARENA Programı Örneğiyle İrdelenmesi” başlıklı çalışmadan esinlenerek üretilmiştir.

ABSTRACT

News, which has an important place in daily life, is an indispensable element for the members of society. It is not possible to live unannounced and one of the fundamental rights of people is to receive news. The profession of journalism has moral values and framework as in every profession. Journalists, especially journalists, are criticized for their working methods. Confidential filming is one of the leading methods of discussion in terms of ethics and law.

The aim of the study Some journalists and programmers engaged in "Investigative Journalism" are criticized in terms of news gathering methods. These criticisms will be investigated within the framework of ethical values. The importance of the study will be tried to reveal the rightful and unjust sides of the criticisms brought to the journalists with an objective point of view. In this article, literature search, Channel D "Arena arşiv archive archive search and interview were preferred. The universe and limitations of the study are framed by using hidden camera and haber Arena "program. Secret programs for magazine programs or personal interests are excluded from our study. As a result, professional journalists have been criticized as methods of working in every news that they consider the public interest, but are often rewarded.

Key Words: Ethics, News, Hidden Camera, Public Interest, Journalism

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar haberin değeri ve önemi hayatımızı etkilemiştir. Yeni icatlardan ve gelişmelerden haberdar olan hükümdarlar, nice zaferlerle çağ açıp çağ kapamışlardır. Ama günümüzde haber, her birey için daha da önem kazandı. Habersiz yaşamak mümkün değildir ve insanların temel haklarından biri de haber alabilmektir.

Gelişen teknolojiyle birlikte insanların yerel ve evrensel gelişmelerden haber alma yöntemleri de değişti ve hatta habere olan açıklıkları giderek arttı. Bunun nedeni ise haberin veya bilginin, insanların hayatına her aşamada yön vermesi oldu. İnsanlar haber ihtiyaçlarını, gazete, radyo, televizyon ve diğer elektronik yayın araçları ile gidermektedir. İnsanların haber ihtiyaçlarını karşılayanlar ise kitle iletişim yayınlarında çalışan, bireysel isimleri gazeteci olan habercilerdir. İster gazetede ister televizyonda çalışsın nerede haber yaparsa yapsın bunun için uzun ve zahmetli bir uğraş vermek zorundadır. Her mesleğin zorlukları yazılı veya yazıya aktarılmamış olan kuralları vardır. Yazılı kurallar, bir mesleğin tanımını yaparken kurallarını ve çerçevesini yani sınırlarını belirleyen kurallardır. Yazılı kuralların yetersiz kaldığı veya toplumca onaylanmayan bir durumda da yazılı olmayan kurallar devreye girer. Yazılı olmayan kuralların çoğunun bir yaptırımını olmamakla birlikte genelde toplumun tamamı tarafından kabul görmüştür. Yazılı olmayan, kurallara uyulmaması toplum veya topluluklar tarafından ayıplanma, kınama gibi etik sonuçlar doğurur.

2. BASININ GÖREVLERİ

Haber ve habercilik, devreye girdiği ilk günden bu zamana kadar en önemli görevi ve aynı zamanda ondan beklenen doğru ve objektif haber vermesidir. Bunun yanı sıra pek çok görevler zaman içinde gazete ve gazetecilere yüklenmiştir. Bunların en başında da kamu yararı gözetmek ve halkı doğru, objektif bilinçlendirmek, bilgilendirmek, aydınlatmak olarak sıralama uzayıp gitmektedir (Girgin, 2000:78-89).

2.1 Haber vermek

Bedel karşılığı satılacak kadar gereksinim duyulan, önemsenen "haber" adlı bu "bilgiler" nelerdir? Özetle "haber" nedir? "Haber", temelinde bireyi yaşamsal olarak ilgilendiren gelişmeler ve bu gelişmelere ilişkin bilgilerdir. Kitle iletişim araçlarında yer alan

haberler, bireyleri kişisel, yerel, yöresel, ulusal ve uluslararası düzeyde, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamdaki gelişmelerden bilgi sahibi kılar. Özetle haber, kişileri bilgilendirir, eğitir, eğlendirir, üzer, sevindirir, eyleme yöneltir ya da eylemden vazgeçirir (Girgin, 2002:3).

2.2 Eğitmek

Medyanın önemli görevlerinden birisi de toplumu eğitmektir. Eğitim fonksiyonu basının görevleri arasında ikinci sırada sayılmaktadır. Medya topladığı bilgileri, hedef kitlelerine aktararak, bir bakıma onların sözü edilen konulara ilişkin bilgilenmelerini sağlar (Nebioğlu, 1986:68). Türk basın tarihinde eğitimin önemine ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde değinilmiştir. Bu dönemde çıkan Ceride-i Havadis önceliği eğitime vermiş İlk sayının önsözünde, eğitimin insanlığın başlıca çabası olması gerektiği ve gazetenin de buna katkısının inkâr edilemez olduğu belirtilmektedir (Girgin, 2001:28). Medyanın toplumsal, ekonomik, siyasal, sanatsal, bilimsel enformasyonla güncel ya da güncel olmayan konularda topladığı veriler haber ihtiyacı içindeki bireyler için azımsanmayacak önemdedir. Medya, bireylerin parasını nasıl değerlendireceğini, hangi partinin ne tür faaliyetlerde bulunduğunu, sanatçıların nasıl bir yaşam sürdürdüğünü aktarır ve bu konularda bireyleri eğitme fonksiyonlarını üstlenir (Tokgöz,1994:75).

2.3 Eğlendirmek

Bugünün modern baskı tekniklerine sahip olan gazeteler, dünyanın dört bir yanından güncel eğlendirici niteliği olan haberlere yer vermektedirler sayfalarında. Daha çok magazin sayfalarında yer alan bu tür haberler, bir bakıma okuyucuyu bir nebze eğlendirerek, rahatlatmaktadır. Televizyonlar ve radyolar da yayın akışlarında aynı gazeteler gibi yarışmalar düzenlemekte ve eğlence programlarına yer ayırmaktadırlar. Vatandaşlar bu programlara interaktif olarak katılarak, eğlenmektedir. Kitle haberleşme araçlarının çeşitli fonksiyonlarının yanında halkın eğlence gereksinimini önemli derecede karşılama fonksiyonuna da sahip buldukları bir gerçektir (İçel,1990:12).

2.4 Kamuoyunu Oluşturmak ve Açıklamak

Bugün pek çok yönetici, kitle iletişim araçlarının toplumsal bütünlüğü sürdürmede, toplumsal bilinci oluşturup yeniden üretmede, değerlerin ve inançların aktarılmasında çok önemli bir gücü olduğunu biliyor ve modern toplumlarda kitle iletişim araçlarını temel bir bilgi kaynağı veya bilginin kontrol edilmesinin temel aracı olarak görüyor (O'neil,1998:37). Diğer taraftan Pfaff ise, modern bir toplumda basının kamuoyunun oluşmasında önemli bir unsur olduğunu belirtmektedir. Basın kamu, hükümet üçgeninde bir tercüman görevi üstlenmektedir. Basın, kitleler için bir tercüman ve rehberdir. Hatta "halkın öğretmeni" nitelemesine sahip olan basın, öte yandan hükümetin de sözcüsü olduğunu savunmaktadır. (Pfaff, 1986:25).

3. BASINDA ETİK

Basın ne derece büyük bir bağımsız güce sahip olursa olsun, hükümetin diğer unsurlarına göz kulak olan, onları denetleyen bir dördüncü kuvvet olarak çalışan bir organ olarak görülmektedir (O'neil,1998:40). Aynı zamanda modern bir devlette yasama, yürütme ve yargı erkleri ayırır. Özgürlükçü demokrasilerde çoğunluk partisi veya koalisyon ortakları, çoğunluk olduğu için yürütmeyi elinde tuttuğu gibi yasamayı da elinde tutmaktadır. Öte yandan egemen iktidar partisinin yargılama faaliyetlerine de etki ettiği görülebilmektedir. Bu durum, çağdaş demokratik toplumlarda mevcut üç erkten bağımsız dördüncü bir erkin gereksinimini ortaya çıkarmaktadır (Jeanneney, 1998:38) Diğer taraftan gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte, siyasal erklerin boyunduruğu altına giren bazı basın organlarına alternatif, yeni bir medya ortaya çıkmış ve etkinliği her geçen gün artmaktadır (Özer, 2012:9)

Basın ahlakı konusuna girmeden önce ahlak, etik, meslek ahlakı kavramları üzerinde durulması gerekmektedir. Ahlak ile etik sözcüklerinin birbirinin karşılığı olup olmadığı konusunda bilim adamlarının üzerinde fikir birliğine vardıkları söylenemez. Ahlak kavramı, davranış kuralları olarak ifade edilmektedir (Hatemi, 1976:2). Toplum içinde her mesleğin belirli işlev ve görevleri vardır. Bu nedenle toplum hayatındaki iş bölümünde, yararlı faaliyet ve görev anlayışı içinde olmaları gereken meslekler, ana amaçlarından saptırılmamalıdır. Çünkü bu meslekler, ancak toplum için yararlı oldukları ölçüde meşru sayılırlar. Topluma zarar verdiği ve sınır aşıldığı anda, görev kötüye kullanılmış olduğu için, toplumun kendisini savunma hakkı ve görevi doğmuş olur (Girgin, 2000:153). Diğer taraftan kitle haberleşme sürecinin uygun ve yararlı biçimde işleyebilmesi için bu sürecin çeşitli yönlerden belirli bir düzen içine sokulması gerekmektedir. Düzenleme gereksinimi yalnız teknik, kültürel ve sosyal ve ekonomik açılardan değil, fakat aynı zamanda hukuk açısından da kendini gösterir. Gerçekten böyle bir sürecin çalışabilmesi, bazı temel hak ve özgürlüklerin öncelikle saptanmasını ve tanınmasını gerektirdiği gibi bu özgürlüklerin belirli kurallara uygun olarak düzenlenmesine de bağlıdır (İçel, 1990:14).

Özellikle 20. yüzyılda basının uluslararası önem kazanmasıyla uluslararası kuruluşlar basın ve haberleşme özgürlüğü konusuna büyük önem affetmişlerdir. Basının kazandığı boyut bir taraftan iç hukuku yetersiz duruma düşürürken, diğer yandan bu alanda uluslararası güvencelerin sağlanması gündeme gelmiştir. Bu bağlamda kitle haberleşmesine ilişkin ilk toplantı 1926 ve takip eden yılda Milletler Cemiyeti tarafından Cenevre'de düzenlenen Basın Kongresi'dir. Ancak bu kongrede haberleşme özgürlüğünün uluslararası boyutuyla ilgili bir saptama yapılmamıştır (Erman-Özek, 2000:330). Ülkemizde ise haberleşme özgürlüğü Anayasalarda da uluslararası belgelerin paralelinde yer almıştır. Ancak Anayasalarda basından söz edilirken, radyo ve televizyondan bahsedilmemiştir. Anayasalarda genel anlamda basından söz edilirken, bu anlamda genel düzenleyici kurallara yer verilmiş ancak radyo ve televizyon gibi diğer kitle iletişim araçları için daha denetimci kuralların hazırlanmasına açık kapı bırakılmıştır. 1961 yılında hazırlanan Anayasa'da "düşünce ve kanıların söz, yazı, resimle veya başka yollarla açıklanabilir" şeklinde söz edilerek ilk kez haberleşme özgürlüğünü kapsayabilecek ifadeler yer verilmiştir. Anayasa'nın 22-27 maddeleri basının özgür olduğunu ve sansür edilemeyeceğini hükme bağlamış, basın özgürlüğünü sağlayacak tedbirleri almakla da devleti yükümlü kılmıştır. Anayasa, haberleşme özgürlüğünün sınırlandırılacağı konuları da tanımlamıştır. Tanımlanan sınırlılıklar 1971 yılındaki 1488 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir (Erman-Özek, 2000:3).

3.1 Gizli Çekimler ve Düzenleyici Kurallar

İletişim teknolojileri günümüzde sürekli gelişim göstermekte ve kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Özellikle habercilere her gün yeni olanaklar sunmaktadır. Bugün haberciler, ellerindeki araçlarla, 5G görüntülü canlı bağlantı yapabilmekte, uydu teknolojilerini kullanabilmekte, görüntü ve ses kalitesi bir avucun içine sığabilmektedir. Öte yandan da teknolojinin getirdiği teknik imkânlarla gizli kamera çekimleri yapmak çok kolaylaştı. Küçük bir anahtarlığa veya gözlük kenarı gibi pek çok yere kamera sistemleri yerleştirilebilmektedir.

Kamuoyunun gözünün önündeki siyasetçi, sporcu ve sanatçı gibi popüler kişilerin bütün davranışları halkın yakın ilgisini çekmektedir. Kamuoyu bu kişilerin ortak yaşam alanının dışında özel hayatını da öğrenmek istemektedir. Bu nedenle haberciler, bu kişilere ait her olayı halka aktarmaya çalışmaktadır. Haberciler ister kamuya mal olmuş, ister mal olmamış kişilere ilişkin haber toplarken, birçok malzemenin yararlanmaktadır. Bunlar fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazları, kameralar, mikrofonlar kullanılmaktadır. Haberciler, kamuoyunun hakkında her şeyi bilmek istediği kişileri ve olayları, ya da geçici olarak yaptıkları işler, karıştırdıkları olaylarla gündeme gelen kişileri haber yaparlar. Bir başka deyişle, popüler kişiler her yaptığı faaliyetle, diğer kişiler ise karıştırdıkları önemli görülen olaylarla habere konu olmaktadır.

(Şahin, 1998) Sözüünü ettiğimiz teknik aletler kullanılarak çeşitli amaçlar için gizli çekim yapılmaktadır. Bunlar kişisel amaçlar için de kullanılmak üzere yapılabilir. Ancak bizim burada üzerinde durduğumuz konu, gizli çekimlerin haberciler tarafından kamu yararı adına gerçekleştirilmesidir. Dünyada pek çok örneği olduğu gibi Türkiye'de de başta gizli kamera olmak üzere çeşitli yöntemlerle gizli çekimler yapılarak programlar hazırlanmakta veya sunulmaktaydı. Ancak yayınlanan programları sınıflandırmak gerekir. Şaka programları, realty şov programları, magazin programları ve haber programları olarak ana başlıklar altında toplayabiliriz. Çalışma alanımıza giren, kamu yararı gözetilen ve sadece haber maksatlı gizli çekimlerdir (Çağlak,2006:109)

Diğer taraftan kamuya açık alanlarda resmi görevlilerce yapılan izleme dışında, mahkeme kararı olmaksızın, bireyin izlemesi, telefonunun dinlemesi, işyerinin takip edilmesi gibi eylemler özel hayata müdahale olarak kabul edilmektedir. Bir kamu kuruluşunun veya iş yerinin girişinde “ Bu bina kamera kayıt sistemi ile izlenmektedir” şeklindeki bir uyarı ise kişiyi izlemeden haberdar ettiği varsayıldığından özel hayatın ihlali olarak görülmemektedir. Ancak söz konusu bilgilendirme levhasının okunaklı ve görünür bir noktada olması ve kayıt işlemi başlamadan görülebilmesi gerekliliği şartı aranmaktadır. Ayrıca çocuk bakıcıları için eve yerleştirilen kamera sisteminden de bakıcının bilgilendirilmesi gerekliliği bulunmaktadır (Metin). Bütün bu uygulamalara ek olarak özellikle gazetecilerin halkın haber alma hakkı ve haberleşme hakkının kullanımı adına gizli çekimlerle haber vermelerinde uymaları gereken bazı etik düzenlemeler yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tüm ülkelerde gazetecinin haber alma hakkı ile kişilerin özel yaşamı arasında dengeleri oluşturmak adına etik, paralelinde yasal düzenlemeler yapılmıştır. Yasal düzenlemeler de iki ülkeyi kıyaslamak veya batı ile Türkiye'yi kıyaslamak doğru bulunmamaktadır. Özellikle etik gibi yasal düzenlemelerde, gelişmiş bir ülkeden alınan modeli, gelişmekte olan veya yarı kapalı bir topluma uygulamanız, aksaklıkları da beraberinde getirmektedir (Belsey, 1998:104).

3.1.1 Dünya’da

Dünyada özellikle batılı gelişmiş ülkelerde gizli kamera kullanımı ve kişisel haklar üzerine daha çok araştırma yapılmış ve daha çok değer verilmiştir. Belsey’e göre, modern toplumda mahremiyete değer verilir. Mahremiyetin değeri uluslararası yasa ve anlaşmalarda da tanınmıştır. 1948'deki İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 12. maddesinde *"Hiç kimsenin mahremiyetine ailesine, evine veya haberleşmesine keyfi müdahalede bulunulamaz, onuruna ve namına, saldırıda bulunulamaz. Herkesin her tür müdahale ve saldırılar karşısında asal korunma hakkı vardır"* demektedir. (1998:105)

Diğer taraftan, Fransa Gazeteciler Sendikası'nın bütün basın mensupları tarafından mesleki anayasa hükmü olarak benimsenen deklarasyonu önemlidir. Bu deklarasyonun maddeleri arasında, "Gazeteci, haber alımında taşıdığı bir sıfatı ya da yetkiyi ileri sürerek, ya da başkaca hileli yollara başvurarak karşısındakinin bilgisizliğini ya da iyi niyet ve güvenini kullanmaktan kendini yasaklar" demektedir. Bir başka maddede ise "Gazeteci, gazetecilik ile polisliği birbirine karıştırmaz" ifadesine yer vermektedir (Bülbul, 2001:139).

3.1.2 Türkiye’de

Ülkemizde ise gizli kamera kullanımı ve kişisel hakların tartışmaları, iletişim teknolojilerinin bize ulaşmasıyla birlikte başlamıştır. Türkiye'de gizli kamere kullanımı özellikle habercilikte kullanımı çok eskilere gitmemektedir. İrvan'ın aktardığına göre, Türk televizyon izleyicisinin gizli kamera kullanımını ilk olarak kamera şakalarıyla tanıştığını belirtmektedir. Kameranın varlığından habersiz olan kişiler çeşitli figüranlar aracılığı ile gülünç durumlara düşürmekteydiler ve izleyiciler de bunu büyük bir keyifle izliyorlardı. Bu tür programlar televizyon izleyicilerinden bugün de reyting almaya devam etmektedir. İrvan, bu tür şakaların yadırganmadığına da işaret ederek, aşağılayıcı, küçük düşürücü tarzdaki bu

uygulamaların hangi amaçla olursa olsun etik dışı olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür şakalara maruz kalanlar bir bakıma bütün kamuoyunun önünde aldatılmışlık duygusu yaşamaktadır (İrvan, 2001:24).

Ancak zaman içinde gizli kamera kullanımı haber ve haber programlarında da kullanılmaya başlandı. Kamuya sunulan bilgilerin ancak gizli bir yöntemle elde edilerek aktarılabilmesi iddiasındaki gazeteciler, gizli kamera ve benzeri yöntemler kullanarak, haber programları yapmaya başladılar. Türkiye’de özel televizyonların yaygınlaşmasını izleyen süreçte, özellikle gizli kamera kullanımı, gizli ses kayıtlarından oluşan bilgilerle bu tarz haber programları yaygınlaştı. Bu programlarda genel olarak yasal açıdan suç sayılan rüşvet, fuhuş, cinsel istismar gibi eylemlerin sergilenmesi, halk üzerinde ilgi uyandırdı. Gizli yöntemlerle elde edilen bu tür bilgilerden oluşan haber programlarının reytingleri arttı ve bu programların yapımcıları da bir anda kamuoyunun yakından tanıdığı kişiler haline geldiler (Şahin, 1998).

İletişim teknolojilerinin en önemli özelliklerinden biri de önce kullanılır veya uygulanır doğrusuyla yanışıyla, ondan sonra da ilgili yasal düzenlemeler çıkarılır. Bu konudaki ilkeler, yazılı basından farklı olarak görsel basında yaptırım mekanizması olan RTÜK tarafından belirlenmiş ve işlerliği denetim altına alınmıştır. Radyo ve Televizyon Yayınları Yayın Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliği’nin Birinci Bölüm, Amaç, kapsam ve tanımlar başlığı altında;

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde öngörülen hükümler çerçevesinde yayın kuruluşlarının uyması gereken yayın esas ve usullerini belirlemektir. (URL1)

26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilen Türk Ceza Kanunu’nun Dokuzuncu Bölüm, Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar başlığı altında 132. Maddeden 140. Maddeye kadar ilgili tanımlamalar ve verilecek cezalar yer almaktadır. Özellikle 134. Madde ise;

“Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

2. fıkrası, (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolünür.” İfadesi yer almaktadır. (URL1)

4. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ ARENA PROGRAMINDAN İKİ HABER

Örnek olay/haber incelemesinde yüzlerce başlık arasından özellikle iki haber dikkate değer bulunmaktadır. Birinci haberde sonu ölümle biten bir olay kameralara yansırken, ikinci haberde ise gazetecilik başarısı olarak uluslararası bir ödül ile son bulmaktadır. Her iki haberde de haber toplama yöntemi olarak gizli kamera kullanılmış ve her iki haberde de kamu yararı gözetilmiştir.

4.1 Büyücü Hoca Haberi

Kanal – D Televizyonu, Arena Programı’nda yayınlanan “Büyücü Hoca” başlıklı haberde, eski bir imamın kadınlara cinsel tacizde bulunduğu iddia edilmiş ve bu iddialar gizli kamera görüntüleriyle kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Kanal D Televizyonu’nda 1.10,1996 tarihinde yayımlanan "Arena" adlı haber programında eski imam Şerafettin Yardımedici’nin gizli kamerayla tespit edilen ve bir kadına cinsel tasallutta bulunduğu görüntüleri ekrana getirildi İddialara göre, dönemin Başbakanı

Necmettin Erbakan'ın danışmanı olduğunu söyleyen bir kişi, büyücülük yaparak, kadınlara cinsel tacizde bulunuyordu. Uğur Dündar, bu konudaki araştırma için cinsel tacize uğradığını iddia eden bir bayanı kullanmıştır. Kadın evine gelen söz konusu kişinin hareketlerini eve yerleştirilen gizli kamera yardımıyla tespit etmiştir. (Karabıyık S., 2001. s.161.)

Terörle Mücadele Şubesi'nde gözaltında bulunan Yardımedici, 2.11.1996'da akşam saatlerinde basın karşısına çıkarıldı. Gazetecilerin sorularını yanıtlayan Yardımedici, "Uğur Bey sağ olsun, hocam hocam diye diye bizi tuşa getirdi" dedi.

Programda yer alan görüntülerdeki "Kadını" tanımadığını da öne süren Yardımedici, "O olay komplo. Ben 69 yaşındayım, hayatımda zina yapmadım. Eve davet üzerine gittim. Beşer her zaman şaşar. Benim gayem bir an önce oradan ayrılmaktı. Allah bizi iftiralardan korusun" dedi.

Şerafettin Yardımedici, gazetecilerin, "Diyaret'ten bağış adı altında bir apartman aldığımız söyleniyor" sözlerine de, "Böyle bir şey yok. Ben çalışıyorum, kazanıyorum. Diyanet'le ne ilgisi olsun. Biraz kendime geleyim, bunların hepsi aydınlanacak" karşılığını verdi.

Yardımedici, bir soru üzerine de, milletvekili rozeti bulunmadığını, yakasındaki rozeti parlamento muhabiriyken aldığını söyledi. Yardım edicinin Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif evlerinde dini konferansçılık yaptığı ve buradan 1979'da emekli olduğu bildirildi. Yardımedici'nin, Türkiye Din Görevlileri ve Köy İmamaları Birliği'nde müdürlük, Kurtuluş Camii'nde de imamlık yaptığı öğrenildi (Çağlak, 2006).

4.1.1 Büyücü Hoca Haberinin Analizi ve Değerlendirmesi

Uğur Dündar iki bölümden oluşan programın bir bölümünde, şu ifadeleri kullanmaktadır.

"Kendisine büyü yapıldığına inanan bir seyircimize Başbakan Necmettin Erbakan'ın danışmanı olduğunu söyleyerek yaklaşan büyücü hoca Şerafettin Yardımedici, kadıncağızı kandırabilmek için şahitsiz sahte imam nikâhı bile yapmıştı. Programımızın şimdi seyredeceğiniz bölümünde yüce meclisi (TBMM) adeta özel ofisi gibi kullanan ziyaretçilerini milletvekili odasında kabul ederek çevresinde devlet adamı izlenimi yaratan bu din sömürücüsünün maskesinin düştüğünü göreceksiniz. İlerleyen dakikalarda avını elde edebilmek için her türlü yalanı söyleyip günahları işleyen bu büyücü gidecek yerini gerçek din adamı olduğunu söyleyen bambaşka bir portre gelecek. İşte bu hayret ve ibret verici değişimin öyküsü."

Bu anonsun içerisinde medyanın eleştirme hakkının sınırlarının aşıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Metin içerisinde "büyücü", "din sömürücüsü", "avını elde edebilmek için her türlü yalanı söyleyip günahları işleyen bu büyücü" sıfatları kullanılmıştır. Haberin başka yerlerinde Yardımedici, yalan atmakla itham edilmiş ve bir başka yerde de "İşte çirkin emellerine ulaşmak için bütün kutsal değerlerimizi gözünü kırpmadan sömüren bir din bezirgânının maskesi böylece düşmüş oldu". ifadesine yer verilmiştir. Bu sıfatlarla Uğur Dündar, Basın Konseyi'nin belirlediği etik ilke "Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelerle yer verilemez" ilkesini dikkate almadığı görülmektedir.

Programa ve Dündar'a yönelik suçlamalara, Uğur Dündar, şöyle cevap vermektedir; *"Şeffaf toplum, şeffaf yönetim anlayışının sergilendiği, gazetecinin gerçeklere, belgelere ve bilgilere kolayca ulaştığı gelişmiş Batı demokrasilerinde kaldı ki onlar bile gerçeklere ulaşmak için zaman zaman etik*

dışı davranışlara yönelmek durumunda kaldıklarını itiraf ediyorlar... Bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, araştırmacı gazeteci gerçeklerin üzerine gitmeye kalktığında bilgi ve belgeye sahip olan kurumlar, adeta bir istiridye gibi kapanıyorlar. Böylece bilgiye ulaşma yolları tıkanıyor. Bizim işimiz de belge, kanıt ve görüntü olduğu için, zaman zaman tartışılan ama bana göre insanların özel hayatlarına girmedikçe ve sadece kamuya yarar sağlamak amacıyla kullanıldığında hiç bir sakıncası olmayan gizli kameraya başvuruyorsunuz” demektedir (Çağlak, 2006).

Diğer taraftan, Basın Konseyi, TGC'nin Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi, uluslararası etik ve RTÜK'ün belirlediği yayın ilkeleri, haber toplarken yanıltıcı yöntemlerin kullanılmasını etiğe aykırı bulmaktadır. Ama kamu yararı bulunan haberler de etik kurallar göz ardı edilebilmektedir.

Dündar, Şerafettin Yardımedicinin özel yaşamına müdahale etmemiştir. Çünkü olayın çekimleri, Yardımedici'nin kamuya açıldığı alanda gerçekleştirilmiştir. Yardımedici'nin insanlarla ortak yaşam alanında çekimler yapıldığı için özel yaşama tecavülden söz edilemeyecektir.

Ayrıca, Yardımedici hakkında ortaya atılan iddialar haberin sınırlılıkları açısından da önemlidir. Yardımedici'nin yaptığı öne sürülen eylemler, günceldir, aktüeldir, haber değeri taşımaktadır.

Eylemlerin ekrana getirilmesi üstün kamu yararı çerçevesinde de açıklanabilir. Programla özellikle bayanlar uyarılarak bu tür kişilerin yaptıklarına inanmayın tarzında bir uyarıda bulunmaktadır. Bu nedenle de haberin eleştirilmesi yersiz olacaktır. Çünkü basın kanunlarında ve özdenetim modellerinin hepsinde özellikle belirtildiği gibi kamu yararı esastır.

4.2 Ödül getiren haber; “Böbrek Mafyası”

Uğur Dündar, bugüne kadar yaptığı haberlerle Türkiye gündemine damgasını vurmuş ve haklı başarılar kazanmıştır. Bunun yanında çalışma yöntemleri ve haberleriyle de eleştirilmiştir. Dündar ve Arena ekibi, akademik çevrelerde dahil olmak üzere bugüne kadar 200 e yakın ödül ve plaket almıştır. Ama 1997 yılında yayınlanan “Böbrek Mafyası” haberiyle ismini yurtdışında da duyurmuştur. ARENA programı Türk televizyon tarihinde bir ilki gerçekleştirerek "The Newyork Festivals" de Finalist Award ödülünü ayrıca Washington'daki Uluslararası Gazetecilik Konsorsiyumu -ICIJ'den başarı ödülü aldı (Çağlak, 2006).

Arena Programı'na 1987 yılında ödül getiren “Böbrek Mafyası” haberinin, daha sonra ları da takip haberleri yapıldı. Organ mafyasının yurt dışı uzantılarının aktarıldığı haberin sunumunu olduğu gibi aktarıyoruz.

Uğur Dündar: (Haber anonsu) *Efendim şimdi ekranlarınıza korkunç bir iddiayı getiriyoruz. İddia Almanya'nın dünyaca saygın kanalı ZDF'de yayınlanan Monalisa adlı televizyon programında meydana geldi. İddaya göre uluslararası organ mafyası simsarları Moldovya'nın köylerinde yaşayan bazı yoksul insanları iş bulma bahanesiyle İstanbul'a getirmişler ve bir hastaneye götürüp sağlık kontrolü için kan örnekleri alınacağını söylemişler.*

Ancak kan alımı sırasında bayıltilan insanlar uyanıp kendilerine geldiklerinde birer böbreklerinin olmadığını fark etmişler. Bunun üzerine organ mafyasının adamları acılar içinde kıvranan insanların ellerine 3.000 \$ tutuşturup buna razı olursunuz ya da keyfiniz bilir demişler. İşte Uluslararası organ mafyası korkunç tuzağı ve televizyon kanalı ZDF'nin bu olayı gün yüzüne çıkarması...

Bu anonsta da açıkça görüleceği üzerine haber sunumunun ötesine geçilerek, “organ mafyası simsarları” ve benzeri cümlelerle organize bir suç örgütü suçlamaların da bulunulmuştur. Suçu mahkemece kanıtlanmadan kimse kamuoyu önünde suçlu ilan edilemez hükmü çiğnenmiştir. Ancak kamu yararı bütün hükümlerin üzerinde görülmektedir. Sonucunda da haklı olarak kamu yararı gözetilen bu haber Dünder ve ekibine haklı bir ödül kazandırmıştır.

Haberin devamında, programın etkili sesi Cahit Şener, haber metnini dış ses olarak seslendiriyor. Olduğu gibi aktarıyoruz;

Dış Ses: *Bu olayın ortaya çıkmasıyla Dr.Yusuf Sönmez adı tekrar çıkıyor.*

Ucuza insanlardan böbrek alıp inanılmaz fiyatlarla zengin insanlara naklettiği tescillenmiş bir cerrah. Açıkçası organ ticareti yapıyor.

Sonra ekrana gizli kamera kayıtları geliyor. Kayıtlarda, operasyonu gerçekleştirecek Doktor Yusuf Sönmez ile böbreğini satacak olan vatandaş arasındaki pazarlık dakika dakika kaydediliyor. Vatandaş biraz tedirgin ve korkak gözlerle bakarken, doktor kendin emin, böbreği en ucuza kapatmak için dil döküyor.

Gizli Kamera pazarlık esnası:

Y.S: “Ben sana vericem.8 bin \$ doları sana vericem. Yani benden alacaksın parayı başkasından değil.”

Dış Ses: *Doktor 8 bin \$ karşılığı aldığı böbreği zengin İsraili hastaya en az 50bin \$ karşılığı satacak.*

Gizli kamera kayıtlarında da açıkça görüleceği üzerine, paraya ihtiyacı olan bir vatandaşın böbreği üzerine yasadışı bir pazarlık yapılmaktadır. Gizli kamerayla yapılan bu kayıtlar, kamu yararı sağlayarak, daha yüzlerce gariban vatandaşın hayatı tehlikelerini engellemiş ve kamuoyunu bilgilendirmiştir. Ayrıca yasadışı organ nakli yapanların da kanun karşısında suçluluklarına delil olmuştur.

Haberin devamında, operasyonun yapılacağı günün, hastane içindeki gizli çekimleri ve Uğur Dünder’in, suçüstü baskını aktarılmaktadır.

Dış Ses: Ameliyata saniyeler kala ARENA yapımcısı Uğur D. Ve İl Sağlık Müdürlüğü ile Mali Şube Ekipleri hastaneye ulaşıyor.

UD - Siz böbreğiniz vereceksiniz

Hasta : evet

UD - Peki yasal mı yapılan işler

Hasta - Bilmiyorum

UD - Akranınıza mı vereceksiniz?

Hasta - Hayır efendim

UD - Böbreğinizi vereceğiniz kişiyi tanıyor musunuz?

Hasta - Hayır tanımıyorum

UD - Ee nasıl veriyorsunuz tanımadığınız insana?

Hasta - para karşılığı

UD - Para karşılığı yani bir nevi organ ticareti

Dış ses: Böylece gariban vatandaşın böbreği son anda organ tacirlerinin neşterinden kurtarılıyor. Dr. Y Sönmez Uğur Dünder’in soruları karşısında çareyi köşe bucak kaçmakta buluyor.

- UD - Bu hastanın böbreğini aldınız
YS - Hiç para ödenmedi
UD - iddianızı kanıtlarsak
YS - Böyle bir varsayımdan hareket edip beni nasıl suçlarsınız
UD - Varsayımdan hareket ettiğimiz ne zaman gördünüz
YS - şu anda

(Gizli kamera görüntüleri geliyor ekrana)

UD- O hastanın buraya yattığı ilk dakikalardan itibaren, yapılan tahliller analizler bütün tıbbi müdahaleler, şu andan ameliyathaneye ininceye kadar geçen zamanda tek tek kameraya kaydedildi.

- YS - Çok güzel bu işin ticaret olduğunu kanıtlayın eğer böyle bir şey varsa ortada
UD - kanıtlarsak ne yapacaksınız
YS - Yok öyle bir şey çünkü

(Gizli Kamera) YS- Pazar, Pazartesi veya Salı bu üç günden birinde ameliyat olacaksınız. Ben sana 8.000\$ vereceğim.

Dış ses: Hasta odalarına doğru yönelen ARENA Genel Yönetmeni Uğur Dündar kapısını rast gele açtığı bir odada Ramazan'ın böbreğiyle hayat bulan İsraili diyaliz hastasıyla karşılaşılıyor. Diğer odalardaki hastaların böbrek nakli için sıraya girdikleri anlaşılıyor

Türkiye'de böbrek nakli için 15 -20 yıl sıra bekleyen onlarca hasta varken İsraili zengin hastaların sağlığının ayrıcalığının acı gerçeği böylece belgelenmiş oluyor.

(Arabayla uzaklaşırken Dr. Y Sönmez' e Uğur Dündar soruyor)

UD- Bugün kaç bin dolardan ettik sizi Yusuf Bey? Niçin İsraili hastalar İsrail'de değil de burada ameliyat oluyor Yusuf Bey (Çağlak, 2006).

4.2.1 Haberin Getirdikleri ama Düzeltemedikleri

Uğur Dündar ve Arena Programı ekibi bu haberle Türkiye'de bir ilke imza atarak uluslararası bir ödül aldılar. "The Newyork Festivals" de Finalist Award ödülünü ayrıca Washington'daki Uluslararası Gazetecilik Konsorsiyumu -ICIJ'den başarı ödülü alan Uğur Dündar, bu haber de gizli kamera kullandığı için hiçbir zaman eleştirilmedi.

Doktor Yusuf Sönmez' de kişilik haklarına saldırı veya suçlamalardan dolayı kendini kötü hissederek intihara kalkışmadı. Aksine, Tabip Odası'nca soruşturmaya uğrayan ve 6 ay meslekten men cezası alan Doç Dr. Sönmez, İstanbul – Kartal 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde organ nakli çetesi oluşturmaktan ve "çete lideri" olmaktan bir yıl bir ay 10 gün hapis cezası almış, ancak yeni TCK'dan yararlanarak infazdan kurtulmuştu. Sönmez, yasadışı organ nakline yine yasadışı yollardan gerek Türkiye'de gerekse yurt dışında devam ediyor. Diğer taraftan Sabah Gazetesi 19 Haziran 2006 tarihinde 4. sayfada yayımlanan haberde; Doç. Dr. Yusuf Sönmez hakkında İstanbul Tabip Odası'nca soruşturulma başlatıldı. İstanbul Tabip Odası, yasalara aykırı olarak organ nakli yapıldığı iddiasıyla Sönmez hakkındaki soruşturmanın Yönetim Kurulu adına Hekimlik Uygulamaları tarafından yürütülmesine karar verdi. Ayrıca alınan duyumlara göre Sönmez, yasa dışı bu işten bir servet yapmış ve özel bir hastanenin de sahibi olmuş.

5. SONUÇ

Gazetecilik zor bir işdir. Televizyon gazeteciliği ise daha da zor bir işdir. Gazeteci, ince bir ipin üzerinde yürür. Bir yanın da yasalar ve etik kurallar, diğer yanında haber yapmak, haber atlamamak ve haberi en kısa zaman da yayınlamak heyecanı içindedir. Araştırmacı gazeteci, yolsuzlukların ve kanunsuzlukların üzerine cesurca gitmeli ve bunu kamu yararı için yapmalıdır. Haberinin doğruluğunu ispat etmek zorunda olan gazeteci, bazen etik değerlerin dışına çıkmaktadır. Ama kamu yararı olan haberlerde, etik kurallar göz ardı edilebilmektedir.

Gizli kamera kullanarak elde edilen haberler çoğu zaman etik karşılanmamakla birlikte kamu yararı gözetilen gazetecilerin tek silahıdır.

İrvan, gizli kamera kullanımının tartışılmasının nedenini "*Genellikle bir suçu başka bir suçla açığa çıkarmasıdır. Rüşveti belgelemek için rüşvet veren muhabir de sonuçta su işlemiyor mu sonuçta*" sorusunu ortaya atıyor. Bob Steele'nin, gizli kamerayı "çok güçlü ve çok riskli bir silah" değerlendirmesini de anımsatan İrvan, "*Kim, paralı fuhuş yapan kadınlara ilişkin ya da konu mankenleri aracılığıyla elde edilen gizli kamera görüntülerini kamu yararı adına haklı gösterebilirki?*" demektedir.

İrvan'ın eleştirilerinde haklı olduğu yönler vardır. Ama bu eleştirileri yaparken her haber tek tek ele alınır ve incelenirse, çoğunun yersiz de olduğu gözlemlenecektir. Ele aldığımız örneklerden, böbrek mafyası veya sahte hoca haberlerinin hangisinde kamu yararı yoktur denebilir. Elbette burada Reha Muhtar'ın veya Fatma Girik'in yaptığı her haber savunulmamaktadır. Örnek olarak aldığımız gazeteci, yıllarını bu işe vermiş ve profesyonel bir ekiple haberlerini hazırlayan Uğur Dündar'dır. Dündar her program öncesi haberleri tek tek izler, sakıncalı yerleri çıkartır ve haberler öyle yayına verilir.

Türk Televizyon tarihinin son on yılına damgasını vuran gizli kamera kullanımına ilişkin eleştiriler öylesine arttı ki, mesleği gazetecilik olmayan Fatma Girik, habere konu olan kişiye sinirlenmiş ve yüzüne tükürmüştür. Bu olay bütün gazetecilere mal edilerek gazeteciler haksız yere eleştirilmiştir.

Çalışmamızın bütün bölümlerinde özellikle değindiğimiz "kamu yararı" ifadesi temel dayanak noktamızdır. Gazeteci, yolsuzlukların, rüşvetin, dolandırıcıların ve her türlü yasa dışı çıkar sağlayanların karşısında durmalı, ezilen ve sömürülen halkın yanında olmalıdır. Yani kamu yararını savunmalıdır. Bunu yaparken de elbette teknolojinin tüm nimetlerinden yararlanmalıdır.

Kamu yararı gözetilen gazeteci, karanlıkların üstüne giderken, tüm silahlarını kullanmalı, kanunsuzların, hırsızların ve dolandırıcıların karşısına cesurca çıkmalı ve halkını savunmalıdır. Yasa dışı organ ticareti yapan bir doktora, "Yasadışı organ nakli yapıyorsunuz" diye suçladığınız zaman, eğer ispat edemezseniz kanun karşısında suçlu düşersiniz.

Bizim gibi gelişmekte olan ve yarı açık toplumlarda bilgi edinme hakkının serbestliğinden ve özgürlüğünden bahsedilemez. Kapalı kapılar ardında yapılan gizli pazarlıklar ancak gizli kamera ile gün yüzüne çıkmaktadır. Tabii ki gizli kamera kullanımı sadece kamu yararı gözetildiği sürece savunduğumuz bir yoldur. Magazin dünyası veya kişisel çıkarları için "Telekulak Çetesi" kuran ve avlarını tuzağına düşüren kişiler asla savunulmamaktadır.

Karanlıkların ve kanunsuzların üzerine giden gazeteciler, öldürülse de, tehdit edilse de, sindirilmeye çalışılsa da görevlerini kamu yararı adına yaptıkları sürece, ülkemiz aydınlıkta kalacak, gazeteci de kahramanlar gibi ölümsüz olacaktır.

KAYNAKÇA

- BELSEY, A. (1998) Mahremiyet, Aleniyet, Siyaset, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BELSEY, A. & CHADWICK, R. (1998) Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BÜLBÜL, A. R. (2001) İletişim ve Etik, İstanbul: Nobel Yayınları.
- ÇAĞLAK, E. (2006) Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Haberciliğin Arena Programı Örneği ile İrdelenmesi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ERMAN, S. & ÖZEK, Ç. (2000) Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul: Alfa Yayını.
- GİRGİN, A. (2000) Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- GİRGİN, A. (2002) Haber Yazmak, İstanbul: Der Yayınları.
- HATEMİ, H. (1976) Basın Ahlakı, İstanbul: Çığır Yayınları.
- İÇEL, K. (1990) Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları.
- JEANNENEY, J-N. (1998) Başlangıçtan Günümüze Medya Tarihi, Esra Atuk (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- O'NEILL, J. (1998) Piyasada Gazetecilik Yapmak, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, Nurçay Türkoğlu (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÖZEK, Ç. (1978) Türk Basın Hukuku, İstanbul: Çığır Yayınları.
- TOKGÖZ, O. (1994) Temel Gazetecilik, Ankara: İmge Yayınları.
- İRVAN, S. (2001) Gizli Kamera, TRT Radyo Televizyon Dergisi, Sayı 142, Ankara, Mart.
- NEBİOĞLU, Z. (1986) "Basının Sorumlulukları", Özgür Bir Toplumda Basının Görevi, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 9, İstanbul.
- ÖZER, Ö. (2012) Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik, Konya: Literatürk Yayınları.
- ÖZEK, Ç. (1983) "Basında Haber Verme Hakkının Sınırları" Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 3, İstanbul.
- PFUFF, W.(1986) "Basının Değişen Görünümünde Dünya ve Siyasal Gruplarla İlişkiler", Özgür Bir Toplumda Basının Görevi, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No: 9, İstanbul.
- KARABIYIK, S. (2001) Basın Etiği Kapsamında Gizli Kamera Kullanımı ve Habercilik, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- RTÜK Kanun, Yönetmelik ve Tebliğler Yayını, Ankara, 1996.
- METİN, F. <http://www.goldenlifegazetesi.com/Ozel-Hayatin-Ihlali-ve-Gizli-Kameralar--yazisi-44.html> Erişim Tarihi: 3.8.2019
- URL 1, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, Erişim Tarihi; 5.8.2019